

Проф. др Родољуб Етински

Професор Правног факултета Универзитета Доња Горица
Професор Правног факултета Универзитета у Новом Саду у пензији

ЕВОЛУТИВНО ТУМАЧЕЊЕ МЕЂУНАРОДНИХ УГОВОРА

Под еволутивним тумачењем међународних уговора може да се разуме промена значење термина у уговору током времена због одређених разлога. Јуриспруденција међународних судова је сагласна у погледу услова које термин треба да испуни да би био подобан за промену значења. Постоји разлика, међутим, између Међународног суда правде и Европског суда за људска права у погледу разлога који узрокују промену значења. Док Међународни суд правде види те разлоге у екстерним факторима, дакле факторима изван воље уговорница, као што је еволуција језика или еволуција међународног права, Европски суд за људска права види те разлоге и у интерној сфери уговорница, дакле у промени разумевања прописа Европске конвенције, која се испољава у пракси примене Конвенције. Следећа разлика између праксе два суда огледа се у њиховим односима према намерама уговорница у погледу допустивости промене значења. Док Међународни суд правде сматра да треба да постоји намера или бар претпостављена намера уговорница да прихвате промену значења, Европски суд за људска права не дели то мишљење.

Кључне речи: Еволутивно тумачење; Међународни уговори.

1. УВОД

Примећено је већ да је динамично, односно еволутивно тумачење уговора концепт у развоју без јасних контура, те да је зато његова анализа флуидна и да још није дошла до неких општих и коначних закључака.¹ Разлог томе је, вероватно, и чињеница да међународни

Родољуб Етински, etinskirodoljub@yahoo.com.

¹ М. Fitzmaurice, *Dynamic (Evolutive) Interpretation of Treaties*, Part 1, Yearbook of International Law, Hague 2008, 153, нав. према Ј. Arato, “Subsequent Practice and Evolutive Interpretation: Techniques of Treaty Interpretation over Time and Their Diverse Consequences”, *The Law and Practice of International Courts and Tribunals* 9/2010, 444 фн. 5 и 467.

судови, изузев Европског суда за људска права, не примењују често ово тумачење. Поред тога, пракса примене није уједначена већ у њој постоје значајне разлике. Она не само да није уједначена међу међународним судовима, већ ни пракса једног суда, као што је Европски суд за људска права није хомогена.

Еволутивно тумачење може да буде дефинисано као тумачење које се означава промена значења термина током времена, односно подобност термина да се његово значење мења.² При томе, у пракси и литератури наглашен је значај намера уговорница у погледу еволутивности уговора.³ Један аутор каже да ако промена није подстакнута еволуцијом коју су уговорнице намеравале, тумачење није еволутивно.⁴ Други аутор користи намеру да би направио разлику између еволутивног тумачења и касније праксе у примени уговора, као средства тумачења. Еволутивно тумачење се, према његовом мишљењу, заснива на изворној, почетној намери уговорница, док се тумачење ослоном на каснију праксу заснива на промењеној, каснијој намери уговорница.⁵ Еволутивно тумачење означава увек промену значења неког термина у уговору. Та промена значења може да буде узрокована околностима изван воље уговорница, као што су еволуција језика или еволуција међународног права али она може да буде узрокована и променом воље уговорница како је она испољена у каснијим споразумима о тумачењу или примени уговора, односно у каснијој пракси примене уговора. Неки аутори под еволутивним тумачењем разумеју промене тумачења узроковане само екстерним факторима, дакле не и оне узроковане променом воље уговорница.

Проблеми са овим концептом су повећани чињеницом да се Међународни суд правде руководио у предметима у којима је применио овај концепт приступом према коме се тумачење уговорница ослања првенствено на намере уговорница. Он је тражио решење којим ће промену значења узроковану екстерним факторима помирити са намером уговорница. Међународни суд има увек у виду да је његов задатак да тумачи уговор, а не да га мења. Европски суд за људска права је заузео, међутим, став да намера уговорница не може после више деценија примене Европске конвенције о људским правима да буде одлучујући фактор у тумачењу Конвенције. Наравно, ни Европски суд за људска права

² S. T. Helmersen, “Evolutive Treaty Interpretation: Legality, Semantics, and distinctions”, *European Journal of Legal Studies* 1/2013, 162; E. Bjorge, *The Evolutionary Interpretation of Treaties*, Oxford University Press, Oxford 2014, 59.

³ J. Arato, 444; E. Bjorge, 58.

⁴ S. T. Helmersen, 162.

⁵ J. Arato, 46 и 447.

није био спреман да мења Европску конвенцију, али је био спреман да констатује да су промену учиниле саме уговорнице каснијом праксом примене. Поред тога, Европски суд је свестан да еволутивно тумачење може да дође у сукоб са правном сигурношћу.

Излагање о еволутивном тумачењу захтева кратак осврт на чланове 31 и 32 Бечке конвенције о праву међународних уговора из 1969. године у којима су кодификована правила о тумачењу међународних уговора. Прописи у ставу 3 (а и б) члана 31 експлицитно упућују на дешавања после закључивања уговора и то на сваки каснији споразум између уговорница у погледу тумачења уговора или примене његових прописа, као и сваку каснију праксу у примени уговора, којом је установљен споразум међу уговорницама у погледу тумачења. Ту се мисли на праксу уговорница у којој не морају нужно да учествују све уговорнице, али која је таква да изражава неформални споразум свих уговорница у погледу тумачења. Релевантна је и пракса у примени уговора која нема такве одлике, дакле која не одражава једнако разумевање свих уговорница, већ само неких, али она се сматра допунским средством тумачења из члана 32. Таква пракса има значајну улогу у еволутивном тумачењу Европског суда за људска права. Са становишта еволутивног тумачења посебно су важни став 1 и 3 (ц) члана 31. Став 1 почиње речима да ће уговор бити тумачен добронамерно сагласно обичном значењу израза који су коришћени у тексту уговора. Став 3 (ц) каже да ће се при тумачењу узети у обзир свако релевантно правило међународних права које је примењиво међу уговорницама. Оба прописа не одређују, међутим, временски димензију. Они не кажу, дакле, које обично значење ће се дати изразима у уговору, оно које су они имали у време склапања уговора или оно које имају у време примене уговора. Такође, они не дају одговор на питање која правила међународног права ће бити узета у обзир приликом тумачења, она која су важила у време склапања уговора или она која важе у време примене уговора. На та питања одговора еволутивно тумачење. Еволутивно тумачење може да буде захтевано начелом добронамерности, као и предметом и циљем уговора.⁶

У вези са еволутивним тумачењем међународних уговора, чланак анализира рад Комисије за међународно право на кодификацији права међународних уговора, који је укључивао у кодификацију правила о тумачењу међународних уговора, и одговарајућу праксу Међународног суда правде, Тела за решавање спорова Светске трговинске организације и Европског суда за људска права.

⁶ S. T. Helmersen, 166.

2. РАЗМАТРАЊЕ ПИТАЊА „ИНТЕРТЕМПОРАЛНОГ ПРАВА“ У КОМИСИЈИ ЗА МЕЂУНАРОДНО ПРАВО

У Трећем извештају о праву међународних уговора Хамфри Волдок (*Sir Humphrey Waldock*), специјални извештач Комисије за међународно право, предложио је Комисији неколико правила о тумачењу међународних уговора.⁷ Члан 70 предложеног Нацрта, под именом „Општа правила“ гласио је: „Термини уговора ће бити тумачени добронамерно у складу са природним и обичним значењем које ће се дати сваком од њих – (б) у контексту правила међународног права на снази у време закључивања уговора“.⁸ Члан 73 Нацрта, под насловом „Дејство каснијег обичајног правила или каснијег споразума на тумачење уговора“ гласио је: „Тумачење термина уговора на основу чланова 70 и 71 узеоће у обзир – (а) појаву сваког каснијег правила обичајног права које се односи на предмет уговора и обавезује све стране; (б) сваки каснији споразум између свих страна уговора а који се односи на његов предмет; (ц) свака каснија пракса у односу на уговор која показује сагласност свих страна у погледу проширења или промене уговора.“⁹ Очигледна је тензија између члана 70 (б) и члана 73 (а). Првим прописом је тражено да се уговор тумачи сагласно правилима међународног права која су важила у време његовог закључивања, а другим прописом је тражено да се узму у обзир обичајна правна правила која су касније настала. Наведеним члановима 70 и 73 претходио је члан 56 у одељку Нацрта о примени и дејству уговора. Члан 56 под насловом „Интертемпорално право“ гласио је: „1. Уговор треба да буде тумачен у светлу права на снази у време када је уговор био сачињен. 2. Под условом става 1, примена уговора ће бити уређена правилима међународног права на снази у време када се уговор примењује.“¹⁰ Несклад између чланова 56 и 73 Нацрта који је припремио Волдок је, такође, очигледан.

Основу за члан 56 Волдок је нашао у арбитражној пресуди у вези са острвом Палмас (*Island of Palmas*) у којој судија Хубер (*Huber*) каже: „Правна чињеница мора да буде оцењена у светлу права које јој је савремено, а не права на снази у време када се спор у вези са њом појавио или је требало да буде решен“.¹¹ Волдок је навео и следећи став судије Хубера из поменуте арбитражне пресуде: „Исто начело које подвргава

⁷ The Third Report on the Law of Treaties, Sir Humphrey Waldock, Special Rapporteur of the International Law Commission, Doc A/CN.4/167 and Add. 1-3, *The Yearbook of the International Law Commission* 2/1964, 5–66.

⁸ *Ibid.*, 52.

⁹ *Ibid.*, 53.

¹⁰ *Ibid.*, 8.

¹¹ *Ibid.*, 9.

акт којим је створено субјективно право оном праву које је било на снази у време појаве субјективног права, захтева да постојање субјективног права, другим речима његово континуирано манифестовање следи услове захтеване еволуцијом права“.¹² Имајући у виду два цитирана става судије Хубера, Волдок је сачини члан 56 Нацрта који се односио на примену уговора, а затим је исте принципе применио у члановима 70 и 73 Нацрта на питање тумачења уговора. Члан 56 је, међутим, био неодржив због више разлога. Хубер је тражио да се легалност акта одређује према праву које је важило у време чињења акта. То је потпуно исправно. Волдок протеже тај став и на касније тумачење акта, али каже да је примена акта уређена правилима која важе не у моменту стварања акта, већ у моменту примене акта. Примена акта и тумачење акта су, међутим, тесно повезани. Тешко је замислити да се акт тумачи по правилима која су важила у време његовог чињења, а да се примењује по правилима која важе у моменту примене. Волдок је био велики британски правник и био је, између осталог, члан Европске комисије за људска права, али је у члану 56 Нацрта лоше интерпретирао Хубера, који јесте поставио идејни темељ еволутивном тумачењу.

Ослонац за нацрт чланова о тумачењу међународних уговора Волдок налази у једној резолуцији Института за међународно право као и у нацрту принципа који је припремио Г. Фицморис (*Sir G. Fitzmaurice*). Фицморис свој шести принцип назива „Принципом савремености“ и каже: „Термини уговора морају да се тумаче сагласно значењу које поседују ... у светлу језичког коришћења какво је постојало у време када је уговор изворно закључен.“¹³ Волдок види ово Фицморисово начело о коришћењу језика који је савремен закључењу уговора као даљу елаборацију става судије Хубера да се правни акт оцењује према праву које је важило у време његовог чињења и наводи то у образложењу става 1 (б) члана 70. Овај став није прихваћен.

Волдоков предлог у вези са ставом 1 (б) члана 70 наишао је на неслагање у Комисији. Тункин је оспорио интертемпорални приступ у ставу 1 (б) члана 70 Нацрта сматрајући да су за тумачење међународног уговора релевантна правила међународног права која важе у време његовог тумачења, јер постоје нека правила која државе не могу да избегну склапањем уговора.¹⁴ Предложио је да се речи „на снази у време закључивања уговора“ изоставе из става 1 (б). Аго (*Ago*), Волдок и Де Луна (*De Luna*) су заступали став да сам уговор решава интертемпоралну дилему. Ако није уговорено другачије, претпоставка је да је правна

¹² *Ibid.*

¹³ *Ibid.*, 56.

¹⁴ *The Yearbook of the International Law Commission* 1/1964, 278.

еволуција значајна за тумачење уговора, пошто су државе дужне да поштују међународно право које важи.¹⁵ Овај став је касније прихватио Међународни суд правде. Суочивши се са различитим мишљењима чланова Комисије као и са различитим коментарима држава, Комисија је одлучила да изостави интертемпорални елеменат и објаснила је да у сваком случају релевантност правила међународног права за тумачење уговора зависи од намере уговорница, те да начело добронамерности покрива и темпорални елеменат.¹⁶

3. ПРИМЕНА ЕВОЛУТИВНОГ ТУМАЧЕЊА У ПРАКСИ МЕЂУНАРОДНОГ СУДА ПРАВДЕ

Међународни суд правде користио је овај метод тумачења у релативно малом броју предмета. У пет предмета на које се осврћемо у овом делу Суд није користио термин „еволутивно тумачење“, али је дао неке елементе на основу којих се могу донети неки закључи у вези са овим тумачењем. Осврнућемо се, дакле, на саветодавно мишљење у предмету *Намибија* из 1970. године, као и на пресуде у предметима *Епиконтинентални плато Егејског мора* из 1978, *Габчиково – Нађмароши* из 1997, *Пловидбне и сродна права* из 2009. и *Млинови за целулозу* из 2010. године.

Резолуцијом 284 (1970) од 29. јула 1970. године, Савет безбедности УН затражио је саветодавно мишљење Међународног суда правде о томе какве правне последице за државе производи континуирано присуство Јужне Африке у Намибији.¹⁷ Тумачење члана 22 Пакта Друштва народа је било од суштинске важности за тражено мишљење. Члан 22 Пакта гласи: „На оне колоније и територије које су престале да буду под суверенитетом држава које су раније њима управљале, као последица последњег рата, и које су настањене народима који још нису способни да се осамостале у тешким околностима модерног света, требало би да буде примењено начело да благостање и развој таквих народа чини свету дужност (*sacred trust*) цивилизације и да јемства за вршење ове дужности треба да буду отелотворена у овом Пакту.“ Тумачећи члан 22 Пакта међународни суд правде је требао да одреди значења, између осталог, израза „тешке околности модерног света“, „благостање и развој“ и „света дужност“. Чинећи концесију Јужној Африци, која је на

¹⁵ *Ibid.*, 317.

¹⁶ Report of the International Law Commission on the work of its eighteenth session, Geneva, 4 May – 19 July 1966, *The Yearbook of the International Law Commission* 2/1966, 222.

¹⁷ *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970)*, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1971, 16.

томе инсистирала, Међународни суд правде потврдио је да се уговор тумачи првенствено сагласно намерама уговорница у време закључивања уговора, али је додао да је он дужан, такође, да узме у обзир да наведени изрази нису статични већ су по дефиницији еволутивни те да се отуда мора веровати да су их уговорнице Пакта прихватиле као такве, дакле еволутивне.¹⁸ Суд полази од природе израза, од тога да ти изрази немају статично значење, већ еволутивно и да су их уговорнице прихватиле као такве, дакле еволутивне. Заиста, члан 22 Пакта говори о „народима који још нису способни да се осамостале“ и о развоју таквих народа што указује на уверење да ће једног дана ти народи бити способни да се осамостале. Текст указује, заиста, на неку динамику, неку промену коју су уговорнице имале у виду.

Гледајући, дакле, на институције из 1919. године када је усвојен Пакт Друштва народа, Суд каже да мора да размотри промене које су се десиле у протеклих пола века те да на његово тумачење мора да утиче каснији развој права који се десио кроз Повељу УН и кроз развој обичајног права.¹⁹ Имајући у виду тај развој, Суд констатује да је коначни циљ свете дужности, како је она наведена у члану 22 Пакта, после пола века, било самоопредељење и стицање независности тих народа. Имајући то у виду, као и друге специфичне околности, Међународни суд правде је нашао да је даље присуство Јужне Африке у Намбији било нелегално, да све државе треба да прихвате да је то нелегално и да Јужна Африка треба да повуче своју администрацију из Намибије.²⁰ Може да се каже да је члан 22 Пакта одликовао уверење чланица Друштва народа да систем мандата није трајан и статична већ да је динамичан и да води осамостаљењу народа.

Други предмет у коме Међународни суд примењује еволутивно тумачење био је *Епиконтинентални појас Егејског мора*. Пошто је дошло до спора између Грчке и Турске око поделе епиконтиненталног појаса Егејског мора, Грчка је изнела спор пред Међународни суд правде.²¹ Као основ надлежности Суда, она је навела члан 17 Општег акта за мирно решавање међународних спорова из 1928. године, пошто су обе државе биле уговорнице тог уговора.²² Грчка је, међутим, ставила резерву на члан 17 којом је изузела, између осталог, спорове који су се тicali територијалног статуса Грчке.²³ Међународни суд

¹⁸ *Ibid.*, пар. 53.

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ *Ibid.*, пар. 133.

²¹ *Aegean Sea Continental Shelf, Judgment*, I.C.J. Reports 1978, 3.

²² *Ibid.*, пар. 33.

²³ *Ibid.*, пар. 58.

правде је морао да утврди да ли се та резерва односи и на конкретни спор у вези са поделом епиконтиненталног појаса Егејског мора, односно да ли то питање спада под територијални статус Грчке. Грчка је тврдила да се не односи јер у 1928. када је Општи акт усвојен или у 1931. када му је Грчка приступила није уопште постојала било каква идеја о епиконтиненталном појасу било ког мора, те Грчка није могла да има ту ствар у виду када је стављала резерву. Суд је сматрао, међутим, да је израз „територијални статус Грчке“ коришћен у резерви као генерички појам који је означавао било коју ствар која може да се подведе под територијални статус на основу општег међународног права. Он је сматрао, даље, да то ствара претпоставку да је намера Грчке била да значење тог израза прати еволуцију међународног права и да оно треба да буде одређено према важећем међународном праву у било које време.²⁴ Ова претпоставка је имала додатно упориште, по мишљењу Суда, у томе што је Општи акт из 1928. био замишљен као најопштији уговор о решавању спорова без ограничења трајања те је, каже Суд, тешко замислити да је намера била да се значење израза „територијални статус“ фиксира на један моменат без обзира на каснији развој међународног права.²⁵ Имајући то у виду као и друге специфичне околности Суд је нашао да израз „територијални статус“ обухвата и поделу епиконтиненталног појаса Егејског мора и прогласио се ненадлежним.²⁶ Овде је Суд засновао претпостављену намеру Грчке у погледу еволутивног тумачења на генеричком карактеру термина и на неограниченом временском важењу акта.

Међународни суд правде дотакао се питања еволутивности у предмету *Габчиково – Нађмарош*. У вези са члановима 15 и 19 Уговор између Чехословачке и Мађарске о хидроенергетском систему Габчиково – Нађмарош из 1977. године, Међународни суд правде каже да ти чланови намећу „континуирану и, тако, нужно еволуирајућу обавезу уговорница да одржавају квалитет воде Дунава и да штите природу“.²⁷ У вези с тим, Суд примећује да тај Уговор није статичан већ је отворен да се адаптира на нове настајуће норме међународног права.²⁸ Члановима 15 и 19 поменутог Уговора, уговорнице су се обавезале да ће обезбедити мерама, које ће бити одређене у заједничком плану изградње, да квалитет воде Дунава и природа, односно животна средина, не буде нарушена изградњом система брана. Поменути чланови 15 и 19 не дефинишу

²⁴ *Ibid.*, пар. 77.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ *Ibid.*, пар. 109.

²⁷ *Gabcikovo-Nagymaros Project (Hungary/Slovakia)*, Judgment, 1. C. J. Reports 1997, 140.

²⁸ *Ibid.*

које су то мере које ће уговорнице предузети, нити дефинишу који је то квалитет воде и животне средине заштићен, тако да они упућује на нека друга правила међународног права која обавезују уговорнице и дају одговоре на та питања. Та друга правила су правила о заштити животне средине, која се мењају током времена те отуда одговори које они дају на питања које мере треба предузети и који квалитет воде треба заштити нису статични већ се мењају. Оваквом формулацијом чланова 15 и 19 уговорнице су, дакле, имлиците прихватиле да се њихово значење мења током времена.

У предмету *Пловидбена и сродна права* Међународни суд правде даје нове градивне елементе за еволутивно тумачење. Костарика и Никарагва су се спориле које значење треба дати термину „трговина“, да ли оно из 1858. године, када је закључен Уговор у коме се налазио термин, или оно у време примене уговора када се јавио спор, дакле крајем XX и почетком XXI века. Реч је о Уговору о границама којим је повучена граница на реци Сан Хуан и којим је успостављен режим слободне пловидбе. Граница је повучена у корист Никарагве и протезала се обалом реке, обалом на страни Костарике, тако да је цела река припадала Никарагви. Слободна пловидба у циљу трговине успостављена је као режим без ограничења трајања у корист Костарике. У поменуто време, дакле крајем XX и почетком XXI века појавило се више спорова између две државе у вези са тумачењем и применом Уговора из 1858. године, које су оне повериле Међународном суду правде ради решавања.²⁹

Један од спорова односио се на садржај и обим права пловидбе, које је уживала Костарика. Право пловидбе је установљено ради трговине и питање је било да ли термин „трговина“ означава само трговину робом или укључује и пружање услуга као што је превоз путника, укључив и туристе? Тако је једна од кључних ствари за решавање тог спора било тумачење термина „трговина“. Никарагва је сматрала да намера уговорница треба да буде одлучујућа за тумачење тог Уговора. Полазећи од тога, она је тврдила да термину треба дати оно значење које је имао у време закључења уговора јер су уговорнице имале у виду то значење када су склапале уговор. Суд није порицао значај утврђивања намере уговорица за тумачење Уговора, али је приметио да су државе знале да значење генеричких термина може да се мења током времена и да када државе улазе у међународни аранжман дугог трајања мора да се претпостави да су оне намеравале да прихвате могућу еволуцију значења генеричких термина. Аргумент за овакав

²⁹ *Dispute regarding Navigational and Related Rights (Costa Rica v. Nicaragua)*, Judgment, I.C.J. Reports 2009.

став Међународни суд правде нашао је у ставу 3 (б) члана 31 Бечке конвенције о праву међународних уговора у коме је каснија пракса у примени уговора наведена као средство тумачења. Каснија пракса уговорница у примени уговора релевантна је за тумачење сагласно том пропису када рефлектује прећутну сагласност уговорница око значења неког термина. Та прећутна сагласност постигнута каснијом праксом примене може да одступа од оригиналне сагласности која је постојала у време закључивања уговора. Могућност промене значења термина, дакле, већ је предвиђена правилима о тумачењу уговора.

Како је термин „трговина“ генерички термин и како је слободна пловидба установљена као територијални режим са неограниченим трајањем, Међународни суд правде је закључио да термину „трговина“ треба да се припише значење које је тај термин добио током примене уговора, дакле термин не обухвата само трговину робом, оно што је значио у време закључивања Уговора 1858. године, већ и транспорт путника, укључив и туриста, дакле ново значење које је добио током времена.³⁰

У издвојеном мишљењу у овом предмету судија Скотњиков је нагласио да нема доказа да су Никарагва и Костарика намеравале да дају термину „трговина“ еволутивно значење.³¹ Према његовом мишљењу претпоставка би могла да буде да, када је закључивала Уговор 1858. године, Никарагва није била вољна да ради против својих интереса, дајући Костарики право пловидбе које није било сагласно тадашњем значењу термина „трговина“.³² Позивајући се на ранију судску праксу, судија Скотњиков је сматрао да се ограничења суверенитета тумаче рестриктивно.³³ Он се слагао са Судом да право Костарике на слободну пловидбу реком Сан Хуан обухвата и право на превоз путника и туриста, али је сматрао да је то тумачење које извире из касније праксе уговорница, а не из еволутивног значења термина „трговина“.³⁴ Наиме, бродари из Костарике су читаву деценију превозили туристе реком, без противљења Никарагве и судија Скотњиков је сматрао да је та пракса релевантна за тумачење уговора. Тако је судија Скотњиков направио разлику између еволутивног тумачења, које је ограничио на промену значења термина због екстерних разлога, дакле разлога ван домаћаја уговорница, као што је еволуција језика, и касније праксе у примени

³⁰ *Ibid.*, пар. 62–70.

³¹ *Dispute regarding Navigational and Related Rights (Costa Rica v. Nicaragua)*, Dissenting opinion of judge Skotnikov, пар. 5.

³² *Ibid.*

³³ *Ibid.*, 6.

³⁴ *Ibid.*, 8.

уговора која, такође, може да доведе до промене значења, али због тога што су уговорнице промениле оригиналну намеру, односно што су на нов начин разумеле уговор.

У предмету *Млинови за целулозу* Међународни суд правде се позвао на свој налаз у предмету *Пловидбена и сродна права*, а према коме „постоје ситуације у којима је намера уговорница приликом закључивања уговора била, или се може претпоставити да је била, да дају коришћеним терминима – или неким од њих – значење или садржај способан да еволуира, а не фиксиран једном за свагда, тако да она чини пристајање на, између других ствари, развој у међународном праву“ и нашао је да обавеза уговорница у погледу заштите и чувања реке Уругвај треба да се тумачи у сагласности са праксом, која је у то време била прихваћена од стране држава у толикој мери да се могла сматрати захтевом општег међународног права у погледу обавезе чињења процене утицаја на животну средину, где постоји ризик да предложена индустријска активност може имати значајан штетан утицај у прекограничном контексту.³⁵ Овај став Суда је значајан за даљи развој концепта еволутивног тумачења због два разлога. Суд потврђује, прво, своје раније виђење да се на основу појединих квалитета прописа уговора, дакле њихове општости и неограниченог трајања, може препоставити намера уговорница у погледу еволутивности њиховог значења. Други разлог је што Суд наводи праксу, која је прихваћена од стране држава у толикој мери да се она могла сматрати захтевом општег међународног права, као релевантну за тумачење међународног уговора. Занимљиво је да Суд не каже да је настало ново обичајно правно правило, већ говори о пракси.

Пракса примене еволутивног тумачења у анализираних пет предмета указује на извесне стандарде које је поставио Међународни суд правде. Први стандард би могао да се тиче намере или претпостављене намере уговорница у погледу еволутивног тумачења. Суд закључује о постојању претпостављене намере на основу две карактеристике термина, односно прописа уговора. Прва карактеристика јесте да је коришћен генерички термин којим се означава једна група појава, односно ствари, а не нека појединачна, конкретна појава или ствар. Друга је да се пропис примењује и извршава у дужем временском периоду. Други стандард се односи на разлоге промене значења. Суд упућује на екстерне разлоге, дакле оне изван воље уговорница, као што је еволуција међународног права, пракса држава која је изнедрила нови захтев општег међународног права или еволуција језика.

³⁵ *Case concerning Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v. Uruguay) Judgment of 20 April 2010*, пар. 204.

4. ПРИМЕНА ЕВОЛУТИВНОГ ТУМАЧЕЊА У ПРАКСИ ТЕЛА ЗА РЕШАВАЊЕ СПОРОВА СВЕТСКЕ ТРГОВИНСКЕ ОРГАНИЗАЦИЈЕ

Иако се Тело за решавање спорова (*Dispute Settlement Body*) Светске трговинске организације држи првенствено текстуалног тумачења,³⁶ оно ипак, додуше веома ретко, примењује еволутивно тумачење. У предмету *Морски рачићи* оно је било позвано да одговори, између осталог, на питање да ли се забрана увоза морских рачића и производа од морских рачића, коју су увеле САД према неким земљама, може опрвдати потребом заштите природних ресурса, односно морских корњача. Чланом XX (г) Општег споразума о царинама и трговини предвиђено је да национална мера која се односи на чување националних ресурса који су исцрпиви (*exhaustible natural resources*), а која није сагласна са другим прописима Општег споразума, може да буде оправдана под одређеним условима. Панел је одлучио да се члан XX не може применити у овом случају.³⁷ Апелационо тело суочило се у жалбеном поступку са питањем да ли се морске корњаче, ради чије заштите је уведена ова мера, могу да сматрају исцрпивим природним ресурсом у смислу члана XX (г)? Основни аргумент одбране био је да су живи природни ресурси, као што су морске корњаче, обновљив ресурс те отуда такви ресурси не могу да се сматрају исцрпивим ресурсима. Разматрајући овај аргумент, Апелационо тело је констатовало биолошке науке и видело је да оне потврђују да живи ресурси могу да буду исцрпиви и да могу да нестану услед људских активности.³⁸ Да би одредило савремено значење термина „исцрпиви природни ресурси“, који је био формулисан пре 50 година, Апелационо тело је указало на преамбулу Споразума о Светској трговинској организацији из 1994. године у којој се наводи да је један од циљева Организације одрживи развој.³⁹ Позивом на одлуке Међународног суда правде у предметима *Намибија* и *Епиконтинентални појас* Егејског мора, који су горе изложени, Апелационо тело примећује да термин „природни ресурси“ није статичан већ да је као генерички термин „по дефиницији еволуционаран“.⁴⁰ Да би му одредило значење у 1998. години, када је решавало спор, Апелационо тело консултује савремене међунаронде уговоре, укључив Конвенцију УН о

³⁶ R. Etinski, “A Critical Review of Interpretation of Articles III and XX of the GATT 1994”, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* 3/2018, 827–838.

³⁷ Panel Report, *US – Import prohibition of certain shrimps and shrimps products*, WT/DS58/R, 15 May 1998.

³⁸ Appellate Body, *US – Import prohibition of certain shrimps and shrimps products*, WT/DS58/R, 12 October 1998, пар. 128.

³⁹ *Ibid.*, пар. 129.

⁴⁰ *Ibid.*, пар. 130.

праву мора из 1982, Конвенцију о биолошком диверзитету, као и акте међународних конференција као што су акти Конференције УН о животној средини и развоју из 1992. или Резолуција о помоћи земљама у развоју, која је усвојена у вези са Конвенцијом о очувању миграторних врста дивљих животиња из 1979. Пошто је консултујући наведене документе Апелационо тело установило да је међународна заједница признала значај билатералне и мултилатералне сарадње ради заштите живих природних ресурса, оно је закључило да је сувише касно да би се члан XX (г) могао читати тако да се односи само на заштиту исцрпивих минералних и других неживих ресурса.⁴¹ Морске корњаче су, дакле, такође, покривене овим термином. Апелационо тело је следило у потпуности стандарде Међународног суда правде: утврдило је постојање генеричког термина и користило је екстерне факторе, укључив науку и развој међународног права.

5. ПРИМЕНА ЕВОЛУТИВНОГ ТУМАЧЕЊА У ПРАКСИ ЕВРОПСКОГ СУДА ЗА ЉУДСКА ПРАВА

Европски суд за људска права је постао познат по еволутивном тумачењу Конвенције за заштиту људских права и основних слобода из 1950. године, иако он сам углавном не користи тај термин у својим одлукама. Користе га, међутим, неке судије и издвојеним мишљењима. Пракса еволутивног тумачења Европског суда за људска права разликује се од праксе Међународног суда правде или Тела за решавање спорова Светске трговинске организације. Док се последња два суда ослањају само на екстерне факторе, као што су еволуција језика, еволуција међународног права или развој научних сазнања, Европски суд за људска права се ослања на интерне факторе, углавном на конвенгирајућу праксу уговорница коју често назива европским консензусом.⁴²

У предмету *Tajpep (Tyrer)* у коме Европски суд за људска права уводи еволутивно тумачење, он подсећа да је Конвенција живи инструмент који мора да буде тумачен у светлу садашњих околности.⁴³ Суд наставља и каже да не може да избегне утицај развоја и опште прихваћених стандарда казнене политике држава чланица Савета Европе на тумачење термина „понижавајуће кажњавање“.⁴⁴ У првом предмету он већ упућује на упоредну праксу уговорница као релевантну за еволутивно тумачење.⁴⁵

⁴¹ *Ibid.*, пар. 131.

⁴² K. Dzehtsiarou, "European Consensus and the Evolutive Interpretation of the European Convention on Human Rights", *German Law Journal* 10/2011, 1730–1745.

⁴³ *Tyrer v. United Kingdom*, Appl. no. 5856/72, Judgment of 25 April 1978, par. 31.

⁴⁴ *Ibid.*

⁴⁵ C. L. Rozakis, "The European Judge as Comparatist", *Tulane Law Review* 80/2005-2006, 262.

У предмету *Лојзиду*, разматрајући територијална ограничења која је Турска навела у својим изјавама о прихватању права појединаца на подношење представке Европској комисији за људска права и о прихватању надлежности Европског суда за људска права, Европски суд понавља да је Конвенција живи инструмент који мора да буде тумачен у светлу данашњих околности, и наставља истичући да такав приступ није ограничен само на материјалне прописе већ обухвата и процесне прописе.⁴⁶ Европски суд наставља и каже: „следи да ови прописи не могу да буду тумачени једино у сагласности са намерама њених аутора, како су оне изражене пре више од четрдесет година“.⁴⁷ Он, даље, каже да чак ако би се установило да су територијална ограничења била допуштена у време када је мањина од данашњих уговорница прихватила Конвенцију, то не би било одлучујуће.⁴⁸ Очигледно, Европски суд за људска права има далеко релаксиранији став према оригиналној намери уговорница него Међународни суд правде.

У предмету *Гудвин (Goodwin)* Европски суд примећује да би пропуст Суда да одржи динамичан и еволутивни приступ значио препреку реформама и побољшањима.⁴⁹ Тако Суд предлаже да се посматра ситуација унутар и изван уговорница да би се проценило у светлу садашњих услова шта је одговарајуће тумачење и примена Конвенције.⁵⁰

У предмету *Мађар Хелсинки Бизоттсјаг (Magyar Helsinki Bizottság)* Европски суд за људска права био је позван да одговори на питање да ли слобода изражавања обухвата и право на тражење информације. Прве две реченице првог става члана 10 Европске конвенције о људским правима гласе: „Свако има право на слободу изражавања. Ово право укључује слободу поседовања сопственог мишљења, примања и саопштавања информација и идеја без мешања јавне власти и без обзира на границе.“ Текст првог става члана 10 не даје, дакле, експлицитан одговор на питање да ли слобода изражавања обухвата и право на тражење информација. Текст саопштава да слобода укључује право на примање и саопштавање информација, али не и право на тражење информација. Позивајући се на чланове 31 и 32 Бечке конвенције о праву међународних уговора, у којима су кодификована правила о тумачењу међународних уговора, Европски суд за људска права консултује, између осталог, члан 10 Европске конвенције о људским правима, члан 19 Универзалне декларације о људским правима, члан 19 Међународног пакта о грађанским и политичким правима, опште

⁴⁶ *Loizidou v. Turkey* (app. no 15318/89) Judgment of 23 March 1995.

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ *Ibid.*

⁴⁹ *Christine Goodwin v. The United Kingdom*. (App. no. 28957/95), Judgment of 11 July 2002, пар. 74.

⁵⁰ *Ibid.*, пар. 75

тумачење тог члана које је дао Комитет за људска права, припремне радове, дакле историју драфтирања члана 10 Европске конвенције и праксу примене члана 10 у државама уговорницама.⁵¹

Право на тражење информација признато је чланом 19 Универзалне декларације о људским правима, али припремни радови показују да су државе 1949. године, када су вођени преговори о закључивању Европске конвенције, биле против уношења права на тражење информација у члан 10 Европске конвенције. У прелиминарном нацрту члана 10 Европске конвенције било је укључено и право на тражење информације, али је представник Велике Британије предложио текст у коме није наведено то право.⁵² Конференција високих званичника усвојила је текст члана 10 без помињања права на тражење информација 1950. године.⁵³ У члан 19 Међународног пакта о грађанским и политичким слободама из 1966. године, који дефинише слободу изражавања, унето је право на тражење информација.⁵⁴ Комитет УН за људска права је у свом општем тумачењу члана 19 и у неким посебним предметима потврдио постојање права на приступ информацијама.⁵⁵ Велика већина уговорница Европске конвенције признаје у свом унутрашњем праву право на приступ информацијама.⁵⁶

Влада Велике Британије је интервенисала у овај спор наводећи да сагласно ставу 1 члана 31 Бечке конвенције о праву међународних уговора обично значење израза које су користиле уговорнице треба да буде главно средство тумачења Европске конвенције. Текст члана 10 не потврђује постојање „позитивне обавезе“ уговорнице да омогући приступ информацијама. Влада је навела да је то потврђено и припремним радовима (*travaux préparatoires*) пошто је право да се тражи информација намерно изостављено из члана 10.⁵⁷ Поред тога, Влада Велике Британије је навела да и сам Европски суд за људска права у више предмета, почев од предмета *Лендер (Leander)* из 1987. додо предмета *Гусева (Guseva)* из 2015. године није прихватао да слобода информисања обухвата и право на тражење информација.⁵⁸

Европски суд за људска права дао је подоброно образложење свог тумачења, наводећи начела којих се држи у тумачењу. Истакао је да је

⁵¹ *Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary*, (App. no.18030/11) Judgment of 8 November 2016, пар. 36–64.

⁵² *Ibid.*, пар. 46.

⁵³ *Ibid.*, пар. 48.

⁵⁴ *Ibid.*, пар. 37.

⁵⁵ *Ibid.*, пар. 38–41.

⁵⁶ *Ibid.*, пар. 64.

⁵⁷ *Ibid.*, пар. 99.

⁵⁸ *Ibid.*, пар. 101–102.

свестан значаја правне сигурности у међународном праву и аргумента да се не може очекивати да државе имплементирају међународну обавезу на коју нису пристале.⁵⁹ У интересу је правне извесности, предвидивости и једнакости пред законом, каже Европски суд, да он не одступа, без ваљаног разлога, од преседана учињених у ранијим предметима.⁶⁰ Суд је то истакао да би направио извесну равнотежу са еволутивним тумачењем јер се њиме одступа од ранијих тумачења у претходним предметима, одступа се, дакле, од *case law*-а.⁶¹ Са друге стране, Суд указује на чињеницу да је Конвенција пре свега систем за заштиту људских права и да зато пажња мора да буде посвећена промењивим условима у државама уговорницама и Суд мора да одговори на сваку еволуирајућу конвергенцију праксе у погледу стандарда које треба постићи.⁶² Посматрајући свој *case-law* Суд примећује еволуцију у погледу признања, под извесним условима, права на слободу информисања као инхерентног елемента слободе примања и разасирања информација, како је она предвиђена у члану 10.⁶³ Суд узима у обзир праксу тела за људска права, али придаје изузетан значај чињенице да су готово све државе чланице Савета Европе донеле законодавство о слободи информисања. Поред тога, као доказ заједничког става уговорница Суд наводи и Конвенцију о приступу службеним документима.⁶⁴ Имајући у виду „еволутивну конвергенцију“ у погледу стандарда заштите људских права, Суд сматра да је дошло време да појасни начела у предмету *Лендер* и налази да слобода информисања из члана 10 Конвенције укључује право на тражење информације, ако се то чини ради јавног информисања и ако је информација од јавног значаја.⁶⁵

У издвојеном мишљењу уз пресуду у предмету *Мађар Хелсинки Бизоттас* судије Сицилианос (*Sicilianos*) и Рајмонди (*Raimondi*) истичу да је Суд увек настојао да еволутивно тумачење не буде перципирано од националних судова као *carte blanche*, дакле као нешто што дозвољава превелику слободу у односу на текст Конвенције.⁶⁶ Они су у прилог тог настојања упутили на семинар одржан у Европском суд 2011. године под насловом „Шта су границе еволутивног тумачења Конвенције? Дијалог међу судијама 2011“. Без намере да сумирају семинар, двојица

⁵⁹ *Ibid.*, пар. 150.

⁶⁰ *Ibid.*

⁶¹ A. Mowbray, “An Examination of the European Court of Human Right’s Approach to Overruling its Previous Case Law”, *Human Rights Law Review* 2/2009, 194.

⁶² *Ibid.*

⁶³ *Ibid.*, пар. 151.

⁶⁴ *Ibid.*, пар. 152–153.

⁶⁵ *Ibid.*, пар. 154–161.

⁶⁶ *Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary*, Concurring opinion of Judge Sicilianos, Joined by Judge Raimondi, пар. 10.

судија издвајају три лимита еволутивног тумачења: прво, тај метод тумачења не сме да води тумачењу *contra legem*; друго, предложено тумачење треба да буде сагласно са предметом и циљем Конвенције, као и са посебним прописом који се тумачи; и треће, тумачење треба да рефлектује садашње, а не будуће услове.⁶⁷ Први лимит, забрана тумачења *contra legem* значи да тумачење треба да остане у границама могућих значења термина, а не да противуречи термину.⁶⁸

Тај први лимит може да се разуме као критичко приспитување праксе Европског суда, јер је он у ранијим предметима прихватао да еволуција праксе уговорница може да резултира у неформалној промени текста прописа Конвенције. Познато је да је првим ставом члана 2 Конвенције била дозвољена смртна казна. Имајући у виду праксу уговорница у погледу општег укидања смртне казне, у предмету *Зоринг* (*Soering*) Европски суд за људска права каже да би та општа пракса могла да буде узете као споразум уговорница којим се брише реченица о дозвољености смртне казне у ставу 1 члана 2.⁶⁹ Указујући, међутим, на Протокол бр. 6, који је тада био усвојен, али није био на снази, и којим су уговорнице укинуле смртну казну у мирнодопским околностима, Европски суд за људска права је приметио да су уговорнице изабрале, ипак, „нормални“ метод за измену Конвенције.⁷⁰ Европски суд за људска права бавио се овим питањем поново у предмету *Ојалан* (*Öcalan*). У време одлучивања у том предмету све уговорнице Конвенције су ратификовале Протокол бр. 6 изузев Јерменије, Русије и Турске. Поред тога, Савет Европе је тада тражио да се нове државе чланице обавезу да ће укинути смртну казну. Имајући то у виду, веће је у том предмету заузело став да такав развој указује на споразум међу уговорницама којим се укида, односно мења друга реченица става 1 члана 2 у вези са смртном казном и сагласно томе да смртна казна у мирнодопско време није више сагласан члану 2 Конвенције.⁷¹ Веће је указало на Протокол бр. 13 којим се смртна казна укида у свим околностима и приметило је да су уговорнице изабрале стандардни начин да промене први став члана 2, али је додало да то нужно не противуречи ставу да је члан 2 већ измењен у смислу забране смртне казне у миру.⁷² Велико веће је подржало ставове већа у том предмету.⁷³

⁶⁷ *Ibid.*

⁶⁸ *Ibid.*, пар. 11.

⁶⁹ *Soering v. The United Kingdom* (app. no. 14038/88) Judgment of 7 July 1989, пар. 103.

⁷⁰ *Ibid.*

⁷¹ *Öcalan v. Turkey* (App, no. 46221/99) Judgment of 12 March 2003, пар. 196

⁷² *Ibid.*, пар. 197.

⁷³ *Ibid.*, пар. 163–164.

Очигледно је да се пракса примене еволутивног тумачења Европског суда разликује од праксе Међународног суда правде. Прописи Европске конвенције као и прописи других међународних уговора о људским правима подобни су за еволутивно тумачење.⁷⁴ Европска конвенција о људским правима садржи, наравно, генеричке термине. Она је закључена да се примењује у неограниченом периоду. Први стандард који је поставио Међународни суд је, тако, задовољен. У погледу другог стандарда, који се односи на факторе који мењају значење термина, постоје разлике. Он је у пракси Међународног суда правде ограничен само на екстерне факторе, дакле факторе изван контроле уговорница. У пракси Европског суда за људска права он обухвата и интерне факторе, дакле развој праксе унутар уговорница.

6. ЗАКЉУЧЦИ

Под еволутивним тумачењем разумемо да се значења појединих термина у неким међународним уговорима мењају током протекла времена. Све анализиране праксе примене еволутивног тумачења међународних уговора сагласне су у погледу тога да пропис, односно термин треба да буде подобан за еволутивно тумачење. Он треба да испуни два услова. Не сме да се односи на неку конкретну појаву, односно предмет или субјект, већ треба да се односи на врсту појава, предмета или субјеката, дакле да буде генеричан. Дуги услов је да је уговор закључен да важи у дужем периоду или без временског ограничења важења. При томе није важно да ли је у питању билатералан или мултилатералан уговор и да ли уговор може да буде дефинисан као уговор – погодба или као уговор – закон. Важно је, међутим, да је уговор такав да се не извршава једнократним актима извршења, већ да се извршава у дужем периоду или неограниченом периоду поновљеним актима примене.

Анализиране праксе примене еволутивног тумачења међународних уговора разликују се, међутим, у погледу одређивања разлога због којих се мења значење термина. Пракса Међународног суда правде као и Тела за решавање спорова Светске трговинске организације ограничавају разлоге промене само на екстерне факторе, дакле факторе изван воље уговорница, као што је језичка промена, еволуција међународног права, еволуција научних сазнања или пракса држава која је изнедрила неки нови захтев општег међународног права. Пракса Европског суда за људска права обухвата и интерне разлоге за промену, дакле ново размивање уговорница текста Европске конвенције, које се испољава

⁷⁴ D. McGrogan, “On the Interpretation of Human Rights Treaties and Subsequent Practice”, *Netherlands Quarterly of Human Rights* 4/2014, 348.

у пракси примене Конвенције или њихове нове намере, односно нову вољу која се испољава у пракси примене Конвенције.

Пракса примене еволутивног тумачења Међународног суда правде и Европског суда за људска права разликује се и у погледу односа два суда у погледу намера уговорница. Међународни суд правде говори о намери, односно претпостављеној намери уговорнице да прихвати еволутивно тумачење, док Европски суд за људска права придаје много мањи значај намерама уговорница у том погледу. Практична последица те разлике огледа се у томе што би уговорнице, сагласно пракси Међународног суда правде, изричитим прописом у уговору могли да искључе еволутивно тумачење. Сагласно пракси Европског суда за људска права уговорнице Европске конвенције о људским правима и протоколима уз Конвенцију то не би могле да ураде, односно Европски суд не би, вероватно, сматрао такав пропис валидним.

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ

Библиографске референце

1. Arato, Julian, “Subsequent Practice and Evolutive Interpretation: Techniques of Treaty Interpretation over Time and Their Diverse Consequences”, *The Law and Practice of International Courts and Tribunals* 9/2010 ;
2. Bjorge, Eirik, *The Evolutionary Interpretation of Treaties*, Oxford University Press, Oxford 2014;
3. Dzehtsiarou, Kanstantsin, “European Consensus and the Evolutive Interpretation of the European Convention on Human Rights”, *German Law Journal* 10/2011;
4. Etinski, Rodoljub, “A Critical Review of Interpretation of Articles III and XX of the GATT 1994”, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu* 3 /2018;
5. Fitzmaurice, Malgosia, *Dynamic (Evolutive) Interpretation of Treaties*, Part 1, Yearbook of International Law, Hague 2008;
6. Helmersen-Torp, Sondre, “Evolutive Treaty Interpretation: Legality, Semantics, and distinctions”, *European Journal of Legal Studies* 1/2013;
7. McGrogan, David, “On the Interpretation of Human Rights Treaties and Subsequent Practice”, *Netherlands Quarterly of Human Rights* 4/2014;
8. Mowbray, Alastair, “An Examination of the European Court of Human Right’s Approach to Overruling its Previous Case Law”, *Human Rights Law Review* 2/ 2009;
9. Rozakis, Christos L., “The European Judge as Comparatist”, *Tulane Law Review* 80/2005 – 2006.

Правна документа

1. The Third Report on the Law of Treaties, Sir Humphrey Waldock, Special Rapporteur of the International Law Commission, Doc A/CN.4/167 and Add. 1-3, *The Yearbook of the International Law Commission*, 2/1964;
2. *The Yearbook of the International Law Commission*, 1/1964;
3. Report of the International Law Commission on the work of its eighteenth session, Geneva, 4 May – 19 July 1966, *The Yearbook of the International Law Commission*, 2/1966.

Судске одлуке

Међународни суд правде

1. *Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970)*, Advisory Opinion, I.C.J. Reports 1971, p. 16;
2. *Aegean Sea Continental Shelf*, Judgment, I.C.J. Reports 1978;
3. *Gabcikovo-Nagymaros Project (Hungary/Slovakia)*, Judgment, I. C. J. Reports 1997
4. *Dispute regarding Navigational and Related Rights (Costa Rica v. Nicaragua)*, Judgment, I.C.J. Reports 2009;
5. *Case concerning Pulp Mills on the River Uruguay (Argentina v. Uruguay)* Judgment of 20 April 2010.

Тело за решавање спорова Светске трговинске организације

1. Panel Report, *US – Import prohibition of certain shrimps and shrimps products*, WT/DS58/R, 15 May 1998.

Европски суд за људска права

1. *Tyrer v. United Kingdom*, Appl. no. 5856/72, Judgment of 25 April 1978;
2. *Loizidou v. Turkey* (app. no 15318/89) Judgment of 23 March 1995;
3. *Christine Goodwin v. The United Kingdom*. (App. no. 28957/95), Judgment of 11 July 2002;
4. *Magyar Helsinki Bizottság v. Hungary*, (App. no.18030/11) Judgment of 8 November 2016;
5. *Soering v. The United Kingdom* (app. no. 14038/88) Judgment of 7 July 1989;
6. *Öcalan v. Turkey* (App, no. 46221/99) Judgment of 12 March 2003.

Full Professor Rodoljub Etinski L.L.D.

Faculty of law of the University of Donja Gorica

Faculty of law of the University of Novi Sad

THE EVOLUTIVE INTERPRETATION OF INTERNATIONAL TREATIES

Summary

The evolutive interpretation of international treaties denotes the change of the meaning of a term in a treaty over time due to certain reasons. The jurisprudence of international courts is univocal concerning the conditions which a term should meet to be eligible for evolutive interpretation. The practices of the International Court of Justice and the European Court of Human Rights differ regarding the reasons which cause the change on meaning. The International Court of Justice has seen these reasons in external factors, beyond the will of contracting parties, such as the evolution of language or the evolution of international law. The European Court of Human Rights has also included internal factors, such as the change of intention of the parties or the change of understanding of a provision by the parties which have been manifested in the subsequent practice in the application of the European Convention of Human Rights. Another difference has been expressed in the understanding of importance of intention of the parties regarding the evolutive interpretation. The International Court of Justice has based the evolutive interpretation in the intentions or in presumed intentions of the parties to allow such interpretation. The European Court of Human Rights has attributed less importance to the intentions of the parties.

Key words: *Evolutive interpretation; International treaties.*